

Програмно-методичне забезпечення змісту дошкільної освіти у 2016 році

2016 рік був плідним у справі розроблення програмно-методичного забезпечення змісту дошкільної освіти. Провідні вітчизняні науковці інститутів Національної академії педагогічних наук України, викладачі педагогічних вищих навчальних закладів, працівники методичних і управлінських служб усіх рівнів від дошкільних закладів до Міністерства освіти і науки України, вихователі, психологи, логопеди, музичні керівники, інструктори з фізичної культури – представники майже всіх категорій працівників системи дошкільної освіти активно долучилися до справи осучаснення переліку навчальної літератури, що рекомендується Міністерством освіти і науки України для використання в дошкільних навчальних закладах та інших формах надання дошкільної освіти.

Упродовж 2016 року проведено 8 засідань комісії з дошкільної педагогіки і психології Науково-методичної ради Міністерства освіти і науки України, розглянуто 67 рукописів навчальної літератури. Відповідно до рішень комісії 40 рукописів схвалено для використання в дошкільних навчальних закладах, 23 направлено на доопрацювання, 4 відхилено. Зокрема, отримали гриф «Схвалено для використання в дошкільних навчальних закладах» такі видання.

Парціальні програми, програмно-методичні комплекси:

- парціальна програма національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку **«Україна – моя Батьківщина»**, автори - Каплуновська О.М., Кичата І. І., Палець Ю. М., наукове редагування Рейпольської О.Д., завідувача лабораторії дошкільної освіти і виховання Інституту проблем виховання НАПН України, кандидата педагогічних наук. Програма висвітлює основні концептуальні засади, принципи, завдання і зміст освітньої роботи з формування першоснов національно-патріотичної свідомості та поведінки у дітей віком 4-6 років, пропонує форми організації дитячої життєдіяльності, орієнтує на взаємодію педагогів з батьками вихованців;

- парціальна програма з розвитку соціальних навичок ефективної взаємодії дітей від 4 до 6-7 років **«Вчимося жити разом»** (автори – Піроженко Т. О., Хартман О. Ю.) у комплекті з методичними посібником до неї (автори – Піроженко Т. О., Хартман О. Ю., Палієнко К. В., Павленко М. В.). Комплекс розроблено під керівництвом професора Піроженко Т.О., завідувача лабораторії психології дошкільника Інституту психології Імені Г.С. Костюка НАПН України, доктора психологічних наук. Ця соціально значуща робота виконана в рамках реалізації ініціативи Євросоюзу і Дитячого фонду ООН (ЮНЕСКО) щодо надання психологічної і соціальної підтримки дітям і підліткам, які постраждали внаслідок збройного конфлікту в Україні та потребують кваліфікованої психологічної допомоги, цілеспрямованого психолого-педагогічного супроводу, позитивної емоційної підтримки з боку батьків і педагогів. Матеріали комплексу розкривають теоретичні засади роботи з формування соціальних навичок у дошкільників, основні принципи, умови,

методичні підходи до її організації, окреслюють коло ключових завдань і зміст освітніх впливів на дітей, пропонують практичні розробки із досвіду роботи дошкільних закладів;

- **«Музично-оздоровчі мандрівки з дітьми п'ятого року життя: програма, методичні рекомендації»**, керівник проекту - Трофімченко І. Є., науковий керівник - Малашевська І.А. Цей програмно-методичний комплекс є продовженням програми оздоровчо-освітньої роботи з дітьми старшого дошкільного віку «Веселкова музикотерапія», автори – Малашевська І.А., Демидова С.К. Він презентує специфіку застосування вже відомої авторської здоров'язбережувальної технології, базованої на музиці у поєднанні з іншими засобами, у роботі з 4-річними малюками. Запропоновані в ньому методичні розробки оригінальних занять з дітьми допоможуть реалізувати комплекс освітньо-оздоровчих завдань на основі розкриття резервних і адаптивних можливостей дитячого організму, активізації емоційної і творчої сфери особистості дитини, залучення до цікавої діяльності;

- комісією з іноземних мов Науково-методичної ради МОН України за методичної підтримки відділу дошкільного розвитку Інституту модернізації змісту освіти підготовлено до видання парціальну програму **«Англійська мова для дітей віком від 3 до 6 років»**, автори – Мишкова І.В., Савлук Г.І., Ножовнік О.М. Вона містить завдання і зміст роботи з навчання англійської мови дітей 4-го, 5-го і 6-го років життя, пропонує лексико-граматичний матеріал для активного засвоєння дітьми і для розуміння у мовленні дорослого. Зазначена програма складе варіативність популярній у дошкільній програмі «Англійська мова для дітей дошкільного віку», автори – Куликова І.А., Шкваріна Т.М., за загального редагування Низковської О.В. Принагідно нагадаємо, що програма «Граючись вчимося. Англійська мова. Програма та методичні рекомендації», автори – Гунько С., Гусак Л., Лещенко З. та ін., втратила чинність дії грифа.

Навчально-методичні посібники:

- **«Методика розвитку мовлення і навчання рідної мови дітей раннього віку»**, автори - Богущ А.М., Маліновська Н.В. У ньому користувачі знайдуть інформацію з теорії, методики і практики мовленнєвої роботи з дітьми у віці від народження до 3 років. Практикоорієнтовані додатки допоможуть педагогам у плануванні мовленнєвих занять, доборі комплексів вправ на розвиток дрібної моторики пальців рук, літературних творів для розповідання, театралізації, розучування;

- **«Формування у дітей старшого дошкільного віку мовленнєвої діяльності: діагностико-розвивальний комплекс»**, автор - Калмикова Л.О. Посібник зацікавить широке коло фахівців, причетних до освіти дітей старшого дошкільного віку, з огляду на проблему збільшення кількості дітей з вадами мовлення і необхідність їх усунення перед вступом до школи. У матеріалах посібника відбито сучасні тенденції і технології розвитку мовлення старших дошкільників, діагностичні методики. Рекомендовані автором практичні розробки успішно апробовані в дошкільних навчальних закладах;

- **«Розвиток мовлення дітей п'ятого року життя»**, автори - Богуш А.М., Гавриш Н.В. Адресовано педагогам і батькам для застосування в умовах різних форм надання дошкільної освіти, а також викладачам і студентам педагогічних вишів, методистам і управлінцям у сфері дошкільної освіти. Користувачі знайдуть у ньому ґрунтовний виклад науково-теоретичних і методичних рекомендацій з моніторингу мовленнєвого розвитку дітей, організації різних форм роботи із застосуванням широкого спектру методів, прийомів, засобів. Запропоновану авторами струнку систему мовленнєвої роботи практики можуть взяти за основу при плануванні спеціальних мовленнєвих занять;

- **«Ігрова діяльність дошкільника: молодший дошкільний вік»**, автори – Піроженко Т. О., Зав'язун Т. В., Карабаєва І. І., Соловйова Л. І., Сахно О.О. Провідні науковці-психологи переконливо обґрунтовують місце гри в житті молодшого дошкільника як його провідної діяльності, показують невичерпні резерви гри для формування і розвитку усіх сфер дитячої особистості. Особливий акцент зроблено на творчій грі, прямому й опосередкованому керівництві дитячими іграми з боку дорослого;

- комплект навчально-методичних посібників з **формування математичної компетентності дітей четвертого, п'ятого і шостого років життя**, автор – Зайцева Л. І. Готуючи нову редакцію цих видань, автор внесла до їхнього змісту низку змін, доповнень відповідно до Базового компонента в редакції 2012 року. У посібниках презентовано авторську педагогічну технологію, базовану на поєднанні колективного й індивідуально-диференційованого підходів до організації навчально-пізнавальної діяльності з різними віковими категоріями дошкільників. Посібники містять авторські програми з поквартальним розподілом різнорівневого програмового матеріалу, добірки практичних ситуацій, показники математичної компетентності дітей. З метою унаочнення й конкретизації авторських підходів до посібників уведено методичні розробки занять з опорою на спеціально укладені до кожного посібника зошити з друкованою основою.

Методичні посібники:

- **«Вчимося складати розповіді. Навчання дітей п'ятого року життя розповідання за сюжетними картинами»**, автори – Богуш А.М., Гавриш Н.В. Посібник доповнює авторський навчально-методичний комплект «Запрошуємо до розмови», розширюючи можливості використання 16 демонстраційних картин цього комплекту методичними розробками занять з 4-річними дошкільниками. У змісті запропонованих занять інтегровані різні освітні лінії Базового компонента дошкільної освіти, зокрема, «Мовлення дитини», «Дитина в соціумі», «Дитина у природному довкіллі», «Особистість дитини»;

- **«Дошкільнятам про світ природи. Діти п'ятого року життя»**, автори - Беленька Г.В., Половіна О. А. Укладено відповідно до вимог освітньої лінії «Дитина у природному довкіллі» Базового компонента дошкільної освіти та програми розвитку, навчання і виховання дітей від 2 до 7 років «Дитина». У посібнику розкрито зміст освітньої роботи з формування еколого-

природничої компетентності дітей, інноваційні підходи до її організації, подано рекомендації щодо проведення занять, екскурсій і прогулянок, наведено приклади застосування спостережень, ігор екологічного спрямування, мультиплікації, театру, музики, смарт-технологій тощо. Користувачів зацікавить і «літературна скарбничка» з добіркою віршованих творів природничого змісту;

- **«Вихователь й малюки конструюють залюбки»**, автори – Рібцун Ю. В., Рібцун О. Г. У посібнику належну увагу приділено й конструюванню із геометричних форм, а також із інших матеріалів: паперу, природного, викидного. Найпривабливішою частиною видання є розробки занять у супроводі схем-малюнків. Сучасного звучання змісту надають рекомендації з розв'язання конструкторсько-технічних задач, конструювання зображень, будівництва для ігор;

- **«Організаційно-розпорядча документація дошкільного навчального закладу»**, упорядники – Панасюк Т. В., Омеляненко Н. В., Ільченко Л. І. Присвячено питанням ведення ділової документації в дошкільних закладах. Містяться рекомендації щодо класифікації документації, вимоги до створення управлінських та інших документів відповідно до чинної нормативної бази. Детальні роз'яснення щодо форми складання документів, їх візування та підпису, реєстрації, накладання резолюцій, термінів зберігання, порядку знищення тощо стануть у пригоді керівникам, діловодам, іншим працівникам. Сучасного звучання посібнику надає інформація про створення онлайн-сервісів, електронних документів. Видання містить числення зразки документації з питань організації та припинення діяльності дошкільного закладу, керування персоналом, зразки актів, наказів, статуту, штатного розпису, номенклатури справ, інструкцій, протоколів, договорів. довідок

Методичні рекомендації

- **«Моніторинг якості дошкільної освіти: кваліметричний підхід до оцінки розвитку дитини»**, автори – Карабаєва І. І., Савінова Н. В. Підготовлено на вимогу часу щодо пошуку ефективних методик оцінювання якості дошкільної освіти, в першу чергу, крізь призму сформованості у дітей перед вступом до школи портрету дошкільної зрілості, адекватних віку життєвих компетенцій. Саме цю вимогу поставлено в листі МОН України від 06.11.2015 № 1/9-535 «Щодо визначення рівня розвитку дитини старшого дошкільного віку за допомогою кваліметричної моделі». У виданні практикам дошкільної освіти запропоновано мобільний, зрозумілий, доступний у застосуванні діагностичний інструментарій. Кваліметрична модель як зручна технологія обробки даних у поєднанні із запропонованими технологіями і методиками отримання, збору, узагальнення цих даних стане дієвим інструментом визначення рівня розвитку дитини на основі вимог Базового компонента дошкільної освіти. Матеріали рекомендацій – результат багаторічного наукового пошуку працівників лабораторії психології дошкільника Інституту асихології імені Г.С. Костюка НАПН України та особистої практичної діяльності авторів

Збірник

ігор до програми з морального виховання дітей дошкільного віку «Скарбниця моралі» під назвою *«Моралинки для Миколки і Маринки»* укладено автором зазначеної програми Лохвицькою Л. В. Ідея збірника актуальна з огляду на дефіцит навчально-методичної літератури з морального виховання дошкільників взагалі й відсутність аналогічних добірок ігрового матеріалу, зокрема. У збірнику подано вікові особливості морального зростання особистості дитини 4-го, 5-го, 6-го років життя. Тематична структурованість ігрового матеріалу відповідає змісту програми «Скарбниця моралі». Добірки завдань, ігор, вправ, виховних ситуацій морального характеру орієнтовані на певну вікову категорію дітей, допоможуть у формуванні перших навичок моральної поведінки.

Навчальні посібники для дітей старшого дошкільного віку:

- *«Рослини: овочі та фрукти. Навчальний посібник для дітей старшого дошкільного віку»* серії «Розглядай та пізнавай», автор – Товкач І. Є., - одна із складових комплексу авторських розробок цього виду. Стане хорошим помічником при ознайомленні дітей з природним довкіллям і в розвитку комунікативно-мовленнєвих навичок. Зміст завдань враховує вікові можливості та потреби пізнавальної діяльності старших дошкільників. У посібнику використано чимало авторських художніх текстів. Система запитань проблемного і творчого характеру за змістом творів вдало поєднана з репродуктивними, орієнтує на індивідуальний підхід у виборі завдань залежно від рівня уявлень, розвитку інтересів і здібностей конкретної дитини. Автором передбачена можливість поступово ускладнювати роботу над матеріалами теми від їх відтворення до осмислення морально-етичних сентенцій, виховної ідеї базових літературних творів, прояву фантазії тощо. Запропонована додаткова пізнавальна інформація посилює інтерес до книги як джерела знань і способу їх самостійного здобуття. До кожної теми упорядковано блок практичних завдань з елементами господарської праці на основі апробації елементарних кулінарних рецептів;

- *«Азбука лідера»*, автори – Гавриш Н. В., Воронов В. А. Прислужиться тим, хто цікавиться питаннями формування життєво активної особистості вже з дошкільного періоду. Посібник містить виклад в алфавітному порядку доступних розумінню 5-6-річного дошкільника визначень моральних цінностей і якостей лідера. У ньому запропоновано завдання для формування у дітей уявлень про зазначені цінності та якості, умінь щодо оцінювання власних можливостей, навичок активної поведінки серед однолітків. Наведені народні прислів'я і приказки допоможуть дитині краще зрозуміти подану інформацію, а поради дорослим націлять на ефективну взаємодію з дитиною, забезпечення індивідуального підходу при опрацюванні матеріалів посібника.

Альбоми:

- комплект альбомів розвивальних завдань з конструювання для дітей від 3 до 5 років та від 5 до 7 років *«Навчайся з ІГРОТЕКО»*, автори - Піка І.М., Маковецька Д.М., Зелінська М. М. Обидва видання передбачають застосування деталей дерев'яних конструкторських наборів різної тематики і складності, але не для виготовлення певних споруд, а для виконання нестандартних

образотворчих, графічних, логіко-математичних, сенсорних та інших завдань. Авторські ідеї і пропозиції дитині значно розширюють простір дитячої гри, роблять гру із знайомою іграшкою-конструктором несподівано новою, розвивальною, креативною, наприклад: за допомогою деталей конструкторів викладати площинні зображення, малювати ними як штампами, лічити, додавати й віднімати тощо;

- альбом для дитячої творчості та методичні рекомендації до нього **«Учимося в майстрів декоративно-ужиткового мистецтва. Малюємо, ліпимо (шостий рік життя)»**, автори – Рагозіна В. В., Очеретяна Н. В. Підготовлено з метою стимулювання дітей до практично-творчої діяльності на основі ознайомлення з вітчизняною художньою спадщиною, що цінно і з художньо-естетичних, і з національно-патріотичних позицій. Завдання з ліплення і малювання базуються на чудових зразках робіт українських митців декоративно-ужиткового мистецтва і передбачають ознайомлення з особливостями їхньої творчої манери, практичне оволодіння їхніми оригінальними прийомами декорування у малюванні та ліпленні. Цікаві ігри і розвивальні завдання, пальчикові вправи, художнє слово допоможуть активізувати мислення, увагу, пам'ять, сформувати у дитини стійкий інтерес до образотворчої діяльності, культурних надбань українського народу;

- **«Альбом з малювання для дітей четвертого року життя. Осінь - зима»**, **«Альбом з малювання для дітей четвертого року життя. Зима – весна»**, **«Альбом для розвитку творчих здібностей дітей четвертого року життя (аплікація, ліплення). Осінь – зима»**, **«Альбом для розвитку творчих здібностей дітей четвертого року життя (аплікація, ліплення). Зима – весна»**, автор комплекту - Бровченко А. В. Комплект є успішним продовженням серії «Маленький митець», започаткованої київським видавництвом «Генеза» у 2013 році. Завдання з малювання, аплікації та ліплення відібрано за сезонно-тематичним принципом, а тому можуть інтегруватися до тематичних циклів освітньої роботи з дітьми упродовж навчального року від осені до весни включно. У них передбачено поступове ускладнення тематики робіт, технічних прийомів виконання, опанування різними виконавськими техніками;

- **«Маленький художник. Альбом для малювання для дітей 5-6 років»**, автор – Пилипів О. Я. Пропонується широкий набір наочних матеріалів, які допоможуть не лише навчити дитину зображувати предмети, сезонні явища природи, а й розвинути мислення, уяву, координацію і ритм рухів тощо. До кожної теми розроблено мету, методичні поради для дорослих.

Зошити

- комплект зошитів для дітей 3-4-го, 5-го, 6-го і 7-го років життя **«Розвивальні ігри та вправи»**, розроблені колективом авторів у складі Піроженко Т. О., Ладивір С. О., Карабаєвої І. І., Гурковської Т. Л., Соловйової Л. І. Розвивальні ігрові завдання на основі виразних кольорових малюнків стануть цікавим способом заповнення спільного дозвілля дорослих з дітьми вдома, індивідуальної взаємодії педагога з вихованцями на заняттях і

поза ними, допоможуть розвинути відчуття і сприймання, мислення і пам'ять, увагу і уяву дітей, налаштувати їх на комунікацію з дорослими і один з одним;

- зошит для дітей 5-6 років **«Вчимося міркувати»**, автори – Вознюк Л. В., Пилипів О. Я., Писарчук О. Т. Упорядкований на завданнях, спрямованих на оволодіння дітьми вміннями аналізувати, систематизувати, порівнювати, узагальнювати, класифікувати, розвиток пізнавальних інтересів, уваги. Роботу із матеріалами зошита полегшують викладені у пояснювальній записці методичні рекомендації. Різноманітні за змістом завдання супроводжуються лаконічними й чіткими інструкціями, виразними малюнками;

- зошит з підготовки руки до письма для дітей 4-5 років **«Слухняні пальчики»**, автори – Косован О. Я., Вітушинська Н. І., Жаркова І. І., продовжує систему роботи, подану у виданому раніше відповідному зошиті для дітей 5-6 років. Пропедевтичні завдання допоможуть малюкові навчитися правильно тримати олівець, орієнтуватися на сторінці зошита, виконувати елементарні образотворчі та графічні завдання на нелінованому папері, формах шаблонів предметних зображень, проводячи лінії найпростіших конфігурацій. Добірка пальчикових ігор і вправ зробить виконання завдань цікавішим, допоможе у розвитку спритності та гнучкості пальців рук. Зошит приваблює добіркою завдань для розвитку дрібної моторики пальців у формі конструювання, вирізування, ліплення тощо.

Низка розробок присвячена розвитку мислення і формуванню математичної компетентності дітей упродовж дошкільного віку, а саме:

- **«Цікава математика»**, зошит для дітей 4-5 років, автори – Косован О. Я., Писарчук О. Т.;

- **«Математична скринька»**, зошити для дітей 4-го, 5-го, 6-го років життя, автор – Зайцева Л. І., до зазначених вище авторських навчально-методичних посібників з формування математичної компетентності дітей цих вікових категорій;

- **«Математика для малят»**, зошити для дітей 4-го, 5-го, 6-го років життя, автори – Гнатківська О. М., Хребтова Н. Р.

Упродовж 2016 року було поповнено новими виданнями **серію «Бібліотека дошкільника»**, започатковану наказом Міністерства освіти і науки України від 20.11.2-12 № 1298. Окрім зазначеного вище комплекту зошитів для дітей від 3 до 7 років **«Розвивальні ігри та вправи»** за авторства науковців лабораторії психології дошкільника Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН і збірника ігор **«Моралинки для Миколки і Маринки»** до програми з морального виховання дітей дошкільного віку **«Скарбниця моралі»**, автор – Лохвицька Л. В., тернопільське видавництво **«Мандрівець»** видало у цій серії книгу для читання в дошкільному навчальному закладі і родинному колі **«Мозаїка світової літератури»**, упорядники – Низковська О.В., Носачова Т.П., Резніченко І.Ю. **«Мозаїка світової літератури»** є логічним продовженням збірки **«Українська мозаїка»** і упорядкована на зразках усної народної творчості різних народів, творах найвідоміших дитячих письменників і поетів багатьох країн світу, містить коротку біографічну інформацію про авторів.

Начальник відділу дошкільного розвитку

О. В. Низковська